

Advies over kleuterparticipatie

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Adviesvrager: Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Onderwijs op 22 december 2016

**Uitgebracht door de Raad Basisonderwijs op 8 februari 2017 met
eenparigheid van stemmen**

Vorbereiding: werkgroep Kleuterparticipatie op 8 november 2016, 22 november
2016, 10 januari 2017, 25 januari 2017 en 31 januari 2017 onder
voorzitterschap van Marc Van den Brande

Werden geconsulteerd: de commissie Buitengewoon Basisonderwijs op 12 januari
2017, de commissie Diversiteit en Gelijke Onderwijskansen op 19 januari 2017

Dossierbeheerder(s): Katrien Persoons

INHOUD

1	VOORAF: FOCUS OP HET ACTIEPLAN	3
2	UITGANGSPUNTEN.....	3
2.1	INZETTEN OP TWEESPORENBELEID: KWANTITEIT ÉN KWALITEIT	4
2.2	MAXIMALE AANWEZIGHEID GEEN DOEL OP ZICH.....	4
3	AANBEVELINGEN.....	5
3.1	ZET NIET IN OP BIJKOMENDE ALGEMENE REGLEMENTERING	5
3.2	GA VOLUIT VOOR LOKALE ANTWOORDEN EN MAATWERK	6
3.3	STEL EFFICIËNTIE VOOROP EN BENOEM VERANTWOORDELIJKHEDEN	7
3.3.1	<i>Het niet-ingeschreven kind: een schooloverstijgende aanpak.....</i>	<i>7</i>
3.3.2	<i>Het onvoldoende aanwezig kind: een aanpak vanuit de school.....</i>	<i>8</i>
3.4	VERFIJN DE OPDRACHT VAN DE VLAAMSE KLEUTERCOÖRDINATOR.....	8
3.5	BENUT DE KANSEN VAN HET FLANKEREND ONDERWIJSBELEID.....	9
3.6	START EEN MAATSCHAPPELIJK DEBAT OVER VERHOUDING SCHOOL-GEZIN	9
4	KAN HET ACTIEPLAN VOLSTAAN?	10
4.1	KIND-VRIJE UREN VOOR LERAREN	10
4.1.1	<i>... om sterk in te zetten op ouderbetrokkenheid</i>	<i>10</i>
4.1.2	<i>... om zich verder te kunnen professionaliseren</i>	<i>11</i>
4.2	VERHOOGING AANTAL UREN KINDERVERZORGING.....	11
4.3	OPTREKKEN VAN DE WERKINGSMIDDELEN TOT NIVEAU LAGER ONDERWIJS.....	12

1 Vooraf: focus op het actieplan

Naar aanleiding van de maatregelen voor kleuterparticipatie die aangekondigd werden in de conceptnota's over de modernisering secundair onderwijs¹ en over het nieuwe Vlaamse kinderbijslagsysteem², nam de Vlor zich voor een advies ten gronde te formuleren over kleuterparticipatie.

De minister werkte ondertussen een actieplan³ uit op basis van het eindrapport van het onderzoek van het Departement Onderwijs en Vorming naar kleuterparticipatie.⁴ De Vlor waardeert de aandacht die de minister op deze manier besteedt aan kleuterparticipatie. Op die manier erkent ze het belang van het kleuteronderwijs.

De Vlor stelt echter vast dat het traject van advisering anders is verlopen dan verwacht. De vrijgave van het eindrapport werd uitgesteld en gebeurde samen met de communicatie over het actieplan. Op die manier kon de Vlor geen input leveren voor het actieplan op basis van het eindrapport. Bovendien is het actieplan reeds vanaf 1 januari 2017 in werking.

Dit advies zal daarom niet uitgebreid ingaan op het eindrapport, maar meteen focussen op het actieplan. De grote lijnen van het actieplan liggen reeds vast. De Vlor kijkt in dit advies voornamelijk naar de aanvaardbaarheid en de haalbaarheid van de acties. Hij formuleert voor de uitrol van het actieplan, zowel lokaal als op Vlaams niveau, een aantal inzichten en belangrijke aandachtspunten.

Kleuterparticipatie omvat twee luiken:

- inschrijving in de kleuterschool en
- aanwezigheid in de kleuterschool.

Wanneer de term kleuterparticipatie gebruikt wordt, worden steeds beide luiken bedoeld. Het advies maakt echter regelmatig een onderscheid tussen de problematiek van niet-inschrijving enerzijds en van onvoldoende aanwezigheid anderzijds.

2 Uitgangspunten

Het actieplan heeft als titel 'Elke dag kleuteronderwijs telt' en vertrekt van volgende vier uitgangspunten:

- Elke dag kleuteronderwijs telt voor elke kleuter;

¹ Conceptnota 'Modernisering secundair onderwijs, maatregelen basisonderwijs en eerste graad secundair onderwijs' (mei 2016).

² Conceptnota 'Voor elk gezin en elk kind een groeipakket op maat' (mei 2016).

³ Het actieplan 'Elke dag kleuteronderwijs telt' bevat maatregelen om kleuters die vandaag niet zijn ingeschreven of te weinig aanwezig zijn te bereiken: <http://www.onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/actieplan-kleuterparticipatie-bijlage-PB-12-12-2016.pdf>.

⁴ Het eindrapport 'Onderzoek naar kleuterparticipatie' (2016) bevat de synthese van 4 deelrapporten: een literatuurstudie, een beschrijving en inventaris van bestaande acties, een kwantitatieve en een kwalitatieve analyse en is beschikbaar via <http://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/hoge-kleuterparticipatie-maar-extra-maatregelen-blijven-nodig>.

- Kleuterparticipatie als blijvende prioriteit;
- Nood aan synergie op beleidsniveau;
- Eigenaarschap bij alle lokale actoren.

De Vlor wenst hierbij het belang van een tweesporenbeleid te benadrukken (2.1) en nuanceert het absolute streven naar maximale participatie van elk kind (2.2).

2.1 Inzetten op tweesporenbeleid: kwantiteit én kwaliteit

De Vlor ervaart de kwantitatieve insteek van het actieplan als een beperking. Dat een kind naar de kleuterschool gaat (en hoeveel dagen dit dan zijn), is van belang voor zijn verdere schoolloopbaan, maar nog belangrijker is dat kinderen kwaliteitsvol onderwijs krijgen, rekening houdend met hun noden. Bovendien heeft kwaliteitsvol onderwijs ook een stimulerende en preventieve rol: het zet aan tot (meer) participatie. Dit wordt ook bevestigd in het eindrapport 'Onderzoek naar kleuterparticipatie'.⁵

De Vlor vraagt daarom een aanpak waarbij gelijktijdig ingezet wordt op twee sporen:

- Ondersteunen en bevorderen van participatie aan het kleuteronderwijs: een vroegtijdige inschrijving van elk kind (vanaf 2,5 jaar) en effectieve aanwezigheid in de kleuterschool.
- Blijven investeren in kwaliteitsvol kleuteronderwijs voor alle kleuters en in verdere professionalisering van het betrokken personeel.

Het actieplan zet enkel in op het eerste spoor en kan daardoor nooit volstaan. De Vlor pleit voor een tweesporenbeleid, maar erkent de stapsgewijze aanpak van de minister. De raad vraagt daarom om kwaliteitsvol kleuteronderwijs als bijkomend uitgangspunt aan het actieplan toe te voegen en dit verder uit te werken in het aangekondigde toekomstplan voor het basisonderwijs. In dit toekomstplan verwacht de Vlor investeringen in een kwaliteitsvol kleuteronderwijs en in verdere professionalisering.

2.2 Maximale aanwezigheid geen doel op zich

Het actieplan zet in op maximale aanwezigheid van elke kleuter. De Vlor vraagt echter een genuanceerde kijk op het streven naar en het stimuleren van kleuterparticipatie. Eerder dan maximale participatie in absolute termen voorop te stellen, moet een zo groot en zo regelmatig mogelijke participatie het uitgangspunt vormen, inspeland op de diversiteit aan specifieke oorzaken van geen of onvoldoende participatie. Dit standpunt bouwt verder op de werking van het basisonderwijs (zie krachtlijnen voor een sterk basisonderwijs⁶):

- de ontwikkelingsgerichte werking:
Het basisonderwijs zet in op alle ontwikkelingsdomeinen en speelt in op de verscheidenheid in de ontwikkeling van elk kind. Zowel de leerdoelen, de leerplannen als de werkwijze in de klas spelen hierop in.
- de geïntegreerde aanpak vanuit een holistische visie:

⁵ Zie bijv. p. 13 van de literatuurstudie waar kwaliteit naar voren wordt geschoven als een hefboom voor participatie.

⁶ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs. [Advies over de krachtlijnen voor een sterk basisonderwijs](#), 16 september 2015.

Hierbij vormt de totale persoonlijkheidsontwikkeling het uitgangspunt. Een brede ontwikkeling, waarin fysieke en emotionele zorg (care)⁷ en leren (education) even belangrijke componenten zijn, staat centraal.

- het partnerschap tussen school en ouders:
School en ouders zijn gemeenschappelijk verantwoordelijk voor opvoeding en onderwijs. Hierbij gelden de ouders als eerste opvoedingsverantwoordelijke en is de school, als pedagogisch verantwoordelijke, de regisseur om de relatie te initiëren en in goede banen te leiden. Hierbij is er geen strikte scheiding meer tussen wat tot onderwijs en wat tot opvoeding behoort. School en ouders bakenen samen ieders terrein af.

Dit betekent dus dat voor kleuterparticipatie een kindgerichte benadering moet gelden, met aandacht voor de volledige ontwikkeling van een kind (“education and care”) en uitgaande van het partnerschap tussen school en ouders.

3 Aanbevelingen

3.1 Zet niet in op bijkomende algemene reglementering

Het actieplan verwijst naar twee recent genomen algemene maatregelen van de Vlaamse Regering:

- het toekennen van universele participatietoelagen aan 3- en 4-jarige kleuters wanneer ze zich inschrijven in de kleuterschool;⁸
- het verhogen van het aantal halve dagen vereiste aanwezigheid in de derde kleuterklas van 220 halve dagen naar 250 halve dagen.⁹

Een goede basiswetgeving is uiteraard belangrijk als ankerpunt voor scholen en ouders, maar de oplossing voor geen of onvoldoende participatie aan het kleuteronderwijs ligt niet in het verder versterken van deze reglementaire maatregelen die participatie afdwingen.¹⁰ Met algemene reglementaire maatregelen is een bovengrens bereikt. Het aantal kleuters dat zich inschrijft, is momenteel reeds zeer hoog. Bovendien tonen cijfers over de afwezigheden in het lager onderwijs¹¹ aan dat bij bepaalde leerlingen zich problemen blijven voordoen, ook al geldt er op dat moment de leerplicht. De Vlor bevestigt zijn recente adviezen om niet verder in te zetten op algemene regelgeving.¹² Hij beklemtoont het belang van een meer genuanceerde kijk op de problematiek (zie ook 3.2).

⁷ We gebruiken hier de term ‘zorg’ zoals internationale instellingen die definiëren in het begrippenkader ‘Early Childhood Education and Care’. Zorg omvat daarbij ook behoeftes rond slapen, zindelijkheid, eten, en dergelijke.

⁸ Zie conceptnota ‘Voor elk kind en elk gezin een groepspakket op maat’ (mei 2016).

⁹ Zie conceptnota ‘Modernisering secundair onderwijs, maatregelen basisonderwijs en eerste graad’ (mei 2016).

¹⁰ Zo blijkt uit een vergelijking van de aanwezigheidscijfers van kleuters die een schooltoelage ontvangen en zij die geen schooltoelagen ontvangen, weinig verschil (zie eindrapport ‘Onderzoek naar kleuterparticipatie’, p. 61). Er zijn evenmin indicaties dat de vereiste aanwezigheid van 220 halve dagen de kleuterparticipatie heeft doen toenemen.

¹¹ AgODi (2017). *Wie is er niet als de schoolbel rinkelt? Evaluatie 2014-2015*.

¹² Zo zal de maatregel om het aantal halve dagen verplichte aanwezigheid te verhogen tot 250 halve dagen in de praktijk niet veel veranderen. Het geeft hooguit aan de toelatingsklassenraad van het eerste leerjaar de mogelijkheid om kleuters niet toe te laten wanneer ze niet aan dit (verhoogd) objectieve criterium voldoen. Bovendien kan deze

Het is positief dat het actieplan geen nieuwe, bijkomende algemene maatregelen bevat. De raad is tevreden dat eerdere Vlor-adviezen gevolgd worden en er niet gekozen wordt voor de piste om de leerplichtleeftijd te verlagen.¹³

3.2 Ga voluit voor lokale antwoorden en maatwerk

Kleuterparticipatie kan enkel verder versterkt worden indien voluit ingezet wordt op maatwerk om zowel de niet-ingeschreven kleuters als de onvoldoende aanwezige kleuters te bereiken.

Dit maatwerk heeft volgens de Vlor volgende kenmerken:

- Het kind staat centraal:
De dialoog met ouders/kind en het werken in partnerschap vormt het vertrekpunt;
- Een lokale aanpak:
Een aanpak die geënt is op de specifieke oorzaak (of oorzaken) van niet of onvoldoende participatie aan het kleuteronderwijs bij dat specifieke kind:
Afhankelijk van de problematiek (niet-inschrijving of onvoldoende aanwezigheid), kunnen de oorzaken divers zijn. Het maatwerk kan dus geen stigmatiserend doelgroepenbeleid zijn;¹⁴
- Evidence-informed werken:
De beschikbaarheid van correcte data over niet-inschrijving en onvoldoende aanwezigheid is een belangrijke voorwaarde.

Het is positief dat het actieplan het eigenaarschap legt bij alle lokale actoren en de betrokkenheid van ouders als één van de zes acties naar voren schuift.

Het is aan de Vlaamse overheid om maatwerk te faciliteren en te ondersteunen. Dit doet ze op grond van het subsidiariteitsprincipe. De lokale overheid vult dit verder in.

maatregel de indruk geven dat er momenteel te veel kleuters automatisch toegelaten worden tot het lager onderwijs, aangezien momenteel de cesuur ligt op 220 halve dagen. De verhoging kan mogelijk tot meer zittenblijven leiden in het laatste jaar van de kleuterschool, maar het is de toelatingsklassenraad die hierover voor elk kind beslist vanuit een ontwikkelingsgerichte visie. Het is positief dat de beslissingskracht bij de klassenraad ligt. Zie ook Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de conceptnota modernisering secundair onderwijs: maatregelen basisonderwijs en eerste graad](#), 15 september 2016.

Rekening houdend met de reeds hoge participatiegraad aan het kleuteronderwijs, is de Vlor niet overtuigd van de maatregel om aan alle 3- en 4-jarigen een universele participatietoelage toe te kennen. Deze toelage zal ook de reeds bereikte groep bereiken, terwijl er vooral maatregelen nodig zijn om de kleine groep van niet-bereikte kleuters te laten participeren. Zie ook Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de integratie van de schooltoelagen in een groeipakket n.a.v. de conceptnota 'Voor elk kind en elk gezin een groeipakket op maat'](#), 15 september 2016 en Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de conceptnota modernisering secundair onderwijs: maatregelen basisonderwijs en eerste graad](#), 15 september 2016.

¹³ Voor een inhoudelijke onderbouwing van dit standpunt verwijst de raad naar twee eerder uitgebrachte adviezen: Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs, [Advies over de verlaging van de leerplichtleeftijd en over een optimalisering van het onderwijs aan de jongste kleuters](#), 21 april 2004 en Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs, [Advies over de verlaging van de leerplichtleeftijd](#), 13 mei 2009.

¹⁴ Het kwantitatieve rapport lijnt een aantal specifieke doelgroepen af (zoals kinderen uit Midden- en Oost-Europa). De aantallen in de cohorte die voorwerp was van het onderzoek, zijn echter zo klein dat dit de vraag oproept in welke mate hierop algemene acties geënt kunnen worden.

3.3 Stel efficiëntie voorop en benoem verantwoordelijkheden

Het actieplan erkent de nood aan lokaal geregisseerde maatregelen en vermeldt heel wat actoren die een actieve rol spelen op vlak van kleuterparticipatie: niet alleen de school en de scholengemeenschap, maar ook onder meer de overheid (Vlaamse overheid, lokaal bestuur), Kind en Gezin, LOP's en clb.¹⁵ In heel wat gemeenten wordt ook door een verscheidenheid aan partners werk gemaakt van Huizen van het Kind. De betrokkenheid van deze verschillende actoren kan zorgen voor een versplintering van de acties en voor een verminderde effectiviteit.

Wie van de lokale actoren welke rol opneemt, varieert en is vaak afhankelijk van de lokale situatie. Het is positief dat de minister geen model wenst op te leggen, maar de Vlor pleit voor efficiëntie. Enkel zo kan de impact van de vele acties versterkt worden. Bij voorkeur is er sprake van een lokale coördinator die de acties opvolgt. Deze coördinator moet kunnen beschikken over correcte en zo volledig mogelijke data die gebruikt kunnen worden voor monitoring. Ook dit zal de efficiëntie en de kwaliteit van de acties versterken.

Afhankelijk van de problematiek (niet-inschrijving of onvoldoende aanwezigheid), is de school al dan niet als coördinator aan zet.

3.3.1 Het niet-ingeschreven kind: een schooloverstijgende aanpak

AgODi, Kind en Gezin, LOP's en de gemeenten (in het kader van flankerend onderwijsbeleid) nemen elk een rol op in de acties die gericht zijn op de kleine groep kleuters die niet ingeschreven zijn. Op dit moment is het onduidelijk wie van deze actoren de hoofdverantwoordelijkheid heeft en als coördinator aantreedt.

Een lokale aanpak vraagt om een onafhankelijke actor die via maatwerk kan inzetten op ouders van niet-ingeschreven kleuters. Deze actor moet op basis van concrete data kunnen werken zodat hij een correct zicht heeft op welke kinderen niet ingeschreven zijn. Hij gaat het gesprek met de ouders aan en biedt informatie aan over de volle breedte van het aanbod van scholen. Hij volgt het kind verder op (monitoring). De aanpak wordt periodiek geëvalueerd op vlak van efficiëntie en effectiviteit op kindniveau.

Een pijnpunt voor het maatwerk vormt het gebrek aan voldoende personen die gebonden zijn aan het beroepsgeheim. Enkel zij kunnen beschikken over individuele (niet-geaggregeerde) gegevens en vervolgstappen nemen op kindniveau. De Vlor dringt aan om voor de opvolging van niet-ingeschreven 4- en 5-jarige kleuters een sluitende oplossing te vinden.¹⁶ Of er sprake is van een goede opvolging van niet-inschrijvingen kan niet afhankelijk zijn van de woonplaats van een kind.

¹⁵ Zie omzendbrief BaO/2007/04 [Maatregelen ter stimulering van de participatie van kleuters aan het onderwijs](#).

¹⁶ Voor driejarige niet-ingeschreven kleuters is er geen probleem omdat hier Kind en Gezin aan zet is. De regioverpleegkundigen zijn gebonden aan het beroepsgeheim en kunnen op basis van cijfergegevens op kindniveau contact leggen met de ouders.

3.3.2 Het onvoldoende aanwezig kind: een aanpak vanuit de school

Het decreet Basisonderwijs geeft de school een sleutelrol wanneer er sprake is van onvoldoende aanwezigheid.¹⁷ Per scholengemeenschap is er een aanspreekpunt voor kleuterparticipatie. De school kan daarbij ook rekenen op ondersteuning van het clb.

Naargelang de oorzaken van afwezigheid, zijn de mogelijke oplossingen divers.¹⁸ Het is daarom cruciaal dat scholen beschikken over de nodige data zodat ze gerichte acties kunnen nemen waarbij ze ouders actief betrekken. Scholen hebben nu reeds heel wat gegevens op kindniveau ter beschikking die gebruikt kunnen worden voor monitoring. De Vlor is vragende partij om de data uit te breiden met geaggregeerde gegevens over andere scholen in functie van benchmarking. Deze data kunnen scholen een spiegel voorhouden en als input gelden voor een bewust schoolbeleid.

Om een adequaat gebruik van deze data door scholen te ondersteunen, vraagt de Vlor dat de overheid werk maakt van volgende voorwaarden:

- scholen moeten op de hoogte zijn van de beschikbaarheid van deze data;
- de data moeten op een laagdrempelige manier worden voorgesteld;
- scholen moeten ondersteund worden om met de data verder aan de slag te gaan. De Vlor is dan ook vragende partij om deze data op een geaggregeerd niveau eveneens ter beschikking te stellen van het clb en de pedagogische begeleidingsdiensten.

3.4 Verfijn de opdracht van de Vlaamse kleutercoördinator

Het actieplan schuift de kleutercoördinator naar voren als diegene die 'het verschil' zal maken. De Vlor nuanceert dit: het werk moet lokaal en op basis van maatwerk gebeuren. Wel is de wisselwerking tussen de lokale actoren en de centraal aangestelde kleutercoördinator cruciaal. Zij moeten elkaar kunnen versterken.

Aan de kleutercoördinator worden heel wat taken gegeven die de Vlor ondersteunt, zoals het verspreiden van inspirerende voorbeelden en het capteren van lokale bezorgdheden en noden. Over de verantwoordelijkheid van de kleutercoördinator blijft het actieplan echter onduidelijk.

De Vlor vraagt dat de kleutercoördinator als aanspreekpunt en als trekker van het actieplan optreedt. Zij stimuleert hierbij de doelgerichtheid van de verschillende acties.

Sommige acties zijn nog vaag omschreven, zoals 'scholen en clb zetten maximaal in op maximale aanwezigheid van elke kleuter'. Het is onduidelijk hoe het actieplan voor sommige acties nieuwe impulsen zal creëren.¹⁹ Om met het actieplan effectief een nieuwe dynamiek te creëren, is een belangrijke taak van de kleutercoördinator om de lokale acties op te volgen, vanuit geaggregeerde cijfergegevens over niet-inschrijving en afwezigheden lokale actoren te mobiliseren en eventueel bij te sturen en tussentijds de (kwantitatieve en kwalitatieve) impact van de acties na te gaan. Dit geldt eveneens voor de acties die op Vlaams niveau zullen genomen worden. Deze monitoring ontbreekt in het huidige actieplan. De Vlor vraagt bovendien om in het

¹⁷ Zie art.125novies van het decreet Basisonderwijs.

¹⁸ Zo zullen er bij 2,5-jarige kleuters andere redenen spelen (denk aan slapen en zindelijkheid) dan bij 5-jarigen.

¹⁹ De raad merkt bijvoorbeeld op dat de deelname van rondtrekkende kleuters aan het kleuteronderwijs wordt beoogd, zonder dit te koppelen aan concrete acties gericht op deze rondtrekkende gezinnen.

verdere traject zeker ook de participatie van kleuters met specifieke onderwijsbehoeften te onderzoeken, omdat dit in de recente analyse van het departement Onderwijs & Vorming ontbreekt (zie eindrapport).

3.5 Benut de kansen van het flankerend onderwijsbeleid

Het is positief dat de gemeente in het kader van flankerend onderwijsbeleid zowel op vlak van inschrijving als op vlak van effectieve aanwezigheid zelf acties kan ondernemen of de acties van de lokale actoren kan coördineren of ondersteunen.²⁰ De inkanteling van de middelen hiervoor in het Gemeentefonds geeft de gemeente flexibiliteit waardoor ingespeeld kan worden op de lokale context. Het garandeert echter niet dat passende beleidskeuzes gemaakt worden.

De Vlor wijst erop dat de slagkracht van de gemeenten voor de uitbouw van een flankerend onderwijsbeleid momenteel onvoldoende is.²¹ De gemeenten moeten over de nodige middelen en faciliteiten kunnen beschikken om via flankerend onderwijsbeleid beleid te voeren.

De Vlor is voorstander van het inzetten van brugfiguren om de kloof tussen thuismilieu en de school te verkleinen. Dit gebeurt reeds in een aantal gemeenten in het kader van het flankerend onderwijsbeleid. Het is de taak van de kleutercoördinator om goede praktijken hierover uit te wisselen en dit lokaal aan te bevelen als een van de acties.

3.6 Start een maatschappelijk debat over verhouding school-gezin

Een maatschappelijk debat over de verhouding tussen school en gezin dringt zich op.²² Dit debat gaat veel ruimer dan kleuterparticipatie. Wat is een aanvaardbare balans tussen de rol van de school (en bij uitbreiding ook opvang) en van de ouders als eerste opvoedingsverantwoordelijken? Het debat moet ook uitdrukkelijk ingaan op de verhouding tussen arbeid, gezin en vrije tijd en dit in verband brengen met het belang van het kind.

Dat de opvoedende rol van de school is toegenomen, is een veel gehoorde opvatting. Dit blijkt ook uit de strategische verkenning die de Vlor in 2011 opzette over de relatie tussen school en gezin.²³ De kleuterschool krijgt hierdoor te maken met een aantal specifieke uitdagingen in relatie tot het evenwicht tussen leren (education) en zorg (care), zoals het omgaan met de jongste kleuters die vaak nog niet volledig zindelijk zijn en/of behoefte hebben aan slaap.

²⁰ Artikels 15 en 16 van het decreet betreffende het flankerend onderwijsbeleid op lokaal niveau.

²¹ Sinds 2014 kunnen een aantal gemeenten geen aanspraak meer maken op extra middelen. Bovendien ontbreekt een indexering van de middelen, wat op termijn een besparing betekent. Zie ook Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de gevolgen van de wijziging subsidiëring lokale besturen voor het flankerend onderwijsbeleid](#), 26 februari 2015.

²² De Vlor wees hier ook op in zijn advies over de opvang en vrije tijd van kinderen: Vlaamse Onderwijsraad, Raad Basisonderwijs. [Advies over de conceptnota 'Krachtlijnen voor een nieuwe organisatie voor de opvang en vrije tijd van schoolkinderen'](#), 30 september 2015.

²³ Zie hoofdstuk over relatie gezin-school: perspectieven voor het debat. In: Vlor (2011), *Gezin en school: de kloof voorbij, de grens gezet? Een verkenning*. Leuven: Acco, p. 187-226. Onder meer door tijdgebrek zouden ouders een aantal opvoedende taken minder opnemen. Bovendien zijn grootouders door een gewijzigd rollenpatroon en door een verhoging van de pensioenleeftijd – minder beschikbaar dan vroeger.

Op basis van de inzichten die aangedragen worden vanuit het maatschappelijk debat en de bijhorende visieontwikkeling, zal er sprake zijn van gerichte beleidskeuzes zodat ouders en scholen in hun opdracht versterkt kunnen worden.

4 Kan het actieplan volstaan?

De eigenheid van het kleuteronderwijs, waarbij steeds vertrokken wordt uit de ontwikkeling van het kind, maakt dat in de kleuterschool zeer intens en geëngageerd met kleuters gewerkt wordt. Met het actieplan, dat terecht sterk lokaal wil inzetten, wordt dit verantwoordelijkheidsgevoel aangesproken, maar de Vlor vraagt om rekening te houden met de draagkracht.

Om effectief het verschil te kunnen maken, is het noodzakelijk dat de centrale én lokale overheid investeren om het lokale maatwerk te faciliteren en te ondersteunen. Het actieplan geeft aan dat alle acties binnen de beschikbare middelen kunnen gebeuren. Wat wordt hiermee bedoeld?

Op dit moment wordt er maatschappelijk heel wat van het kleuteronderwijs verwacht. Het is dan ook noodzakelijk dat hiervoor de nodige middelen (omkadering, werkingsmiddelen, infrastructuur) beschikbaar zijn. Wat nodig is om kwaliteitsvol kleuteronderwijs te realiseren, zal de Vlor verder uitwerken en concretiseren in zijn advies over het toekomstgericht actieplan basisonderwijs.

Specifiek ter ondersteuning van kleuterparticipatie, formuleert de Vlor alvast volgende voorbeelden van maatregelen voor heel het kleuteronderwijs.

4.1 Kind-vrije uren voor leraren²⁴

4.1.1 ... om sterk in te zetten op ouderbetrokkenheid

De overgang van thuis naar de kleuterschool of van de kinderopvang van baby's en peuters naar de kleuterschool is een belangrijke overgang.²⁵ Die overgang moet beschouwd worden als een proces van verandering, dat zich vanuit het standpunt van een kind niet enkel afspeelt binnen de contouren van een schooldag, maar ook speelt voor en na schooltijd en op woensdagnamiddag. Of een kind klaar is om in te stappen in de kleuterschool, is niet enkel te herleiden tot een eigenschap van het kind. Het is ook de omgeving die klaar moet zijn voor de overgang naar de kleuterschool: het gezin, de bredere omgeving van het kind en ook de kleuterschool zelf.

²⁴ Zie ook aanbevelingen van de werkgroep Jong en overal thuis in het kader van de conferentie De toekomst is jong (6 oktober 2016). Geraadpleegd op 15 november 2016 op <http://www.kindengezin.be/img/Eindrapport-jong-en-overal-thuis.pdf>

²⁵ Zie bijv. Peeters, J. & Hulpia, H. (2015). *Kinderopvang en kleuterschool als basis voor het levenslang leren: resultaten van het onderzoek naar het effectief gebruik van kinderopvang en kleuterschool in het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten*. In: VBJK (red.) *Kinderen in Europa. Kinderopvang en kleuterschool in een Europees perspectief*, p. 8-9. Geraadpleegd op 15 november 2016 op http://www.vbjk.be/files/Kinderen%20in%20Europa%20_%20EXTRA%20NUMMER%202015_%20Inspiratie%20uit%20Europa.%20Kinderopvang%20en%20kleuterschool%20in%20een%20Europees%20perspectief_DEF.pdf

De Vlor wijst op het belang van ouderbetrokkenheid om een vertrouwensband op te bouwen tussen ouders en school. Via ouderbetrokkenheid kan de kwaliteit van het onderwijs ook meer zichtbaar gemaakt worden, wat de aantrekkelijkheid ervan vergroot. Bijzondere aandacht moet hierbij uitgaan naar de ouders van niet-Belgische kinderen. Uit het kwantitatief rapport blijkt dat bij de onvoldoende aanwezige kinderen er een oververtegenwoordiging is van niet-Belgische kinderen.²⁶

De raad vraagt dan ook om kind-vrije uren binnen de werktijd te creëren. Dat vraagt de nodige omkadering.

4.1.2 ... om zich verder te kunnen professionaliseren

Er is een toenemend besef om de professionaliteit van kleuteronderwijzers te versterken op vlak van positief aan de slag te gaan met diversiteit.²⁷ Dit is belangrijk aangezien onder meer uit het kwantitatief rapport blijkt dat alle kleuters die aantikken op leerlingenkenmerken (ongeacht dewelke) een hogere kans hebben op schoolse achterstand, ook als ze voldoende aanwezig zijn.²⁸

De raad vraagt om kind-vrije uren binnen de werktijd te voorzien zodanig dat kleuteronderwijzers voldoende tijd en ruimte hebben voor hun eigen professionalisering, bijvoorbeeld rond ouderbetrokkenheid of samenwerking met de kinderopvang van baby's en peuters.

4.2 Verhoging aantal uren kinderverzorging

Het aantal kleuters per kleuteronderwijzer is hoog, zeker wanneer dit vergeleken wordt met de ratio van 8 kinderen per begeleider in de kinderopvang van baby's en peuters.²⁹ Maar ook bij opvangactiviteiten buiten de schooluren voor kinderen tussen 3 en 12 jaar is er minstens 1 begeleider per 14 kinderen.³⁰ Het hoge aantal kleuters per kleuteronderwijzer maakt het moeilijker om elk kind de juiste zorg en de juiste leerkansen te kunnen bieden.³¹ De Vlor pleit voor een verhoging van het aantal uren kinderverzorging in alle kleuterscholen.

²⁶ Zie tabel p. 18 van het eindrapport 'Onderzoek naar kleuterparticipatie'.

²⁷ Zie ook eindrapport 'Jong en Overal thuis' in het kader van de conferentie 'De toekomst is jong' (6 oktober 2016). Geraadpleegd op 15 november 2016 op <http://www.kindengezin.be/img/Eindrapport-jong-en-overal-thuis.pdf>.

²⁸ Zie p. 19-20 van het eindrapport 'Onderzoek naar kleuterparticipatie'.

²⁹ Dit is de ratio voor wie alleen werkt. Met meerdere begeleiders is de ratio 1 begeleider voor 9 kinderen. Er wordt echter ook gestreefd naar een lagere ratio. Zo wordt aan de organisatoren van groepsoptvang gevraagd te streven naar 1 begeleider op 7 kinderen en voor gezinsopvang naar gemiddeld 1 op 4 per kwartaal. Zie ook [decreet Kinderopvang van baby's en peuters](#).

³⁰ Ministerieel besluit van 19 februari 2003 houdende vaststelling van de algemene voorwaarden voor toezicht van Kind en Gezin voor zelfstandige onthaalouders, mini-crèches en zelfstandige kinderdagverblijven (BS 7 maart 2003).

³¹ Zie ook de stellingname in het eindrapport 'Jong en Overal thuis' in het kader van de conferentie 'De toekomst is jong' (6 oktober 2016). Geraadpleegd op 15 november 2016 op <http://www.kindengezin.be/img/Eindrapport-jong-en-overal-thuis.pdf>.

4.3 Optrekken van de werkingsmiddelen tot niveau lager onderwijs

Momenteel is de werkingstoelage voor een kleuter 66 % van de werkingstoelage voor een kind dat naar de lagere school gaat. Dit is historisch te verklaren, maar ondertussen komt de grote meerderheid van de kleuters dagelijks en voltijds naar school. Om voluit te kunnen inzetten op het creëren van een krachtige leeromgeving, is het noodzakelijk dat de werkingsmiddelen van de kleuterschool opgetrokken worden tot het niveau van het lager onderwijs.